

AQUELLA LLUM RESPLENDENT

Disseny curricular

Amb la col·laboració d'Isabel Morales

1. INTRODUCCIÓ

Aquesta proposta de treball és una unitat didàctica que tant es pot incloure en l'àrea de Descoberta de l'Entorn (segon cicle d'educació infantil) com en la de Coneixement del Medi Natural, Social i Cultural (cicle inicial de l'educació primària).

Justificació didàctica

Gairebé tothom reconeix la importància de la imaginació en l'educació. Especialment els docents, saben, per experiència professional, com gaudeix l'alumnat amb les narracions, i molts fan servir els relats (contes, llegendes, mites, etc.) no només com un simple entreteniment de circumstàncies, sinó que els aprofiten com una eina d'aprenentatge potent i enèrgica. Entre altres raons perquè les narracions faciliten la utilització i la comprensió de conceptes abstractes entre els més petits.

Com ens recorda Egan (1994, 44 i ss.), a través dels relats, els infants entren en contacte cognitiu amb el que l'autor anomena *parells oposats* o *conceptes binaris*: bé i mal, bondat i crueltat, supervivència i destrucció, valentia i covardia, por i esperança, opressió i lluita per la llibertat, etc. I això no vol dir que sàpiguen definir aquests conceptes, profundament abstractes, de forma adequada i acadèmica, sinó que són capaços de comprendre'ls i d'utilitzar-los per donar sentit a les narracions que escolten.

Ara bé, el que no és tan usual és fer la reflexió que els relats poden tenir una funció central en l'aproximació dels infants al coneixement històric perquè, si fem una valoració general, hem de considerar que:

- proporcionen una experiència que facilita la intercomunicació entre escolars i mestres,
- proporcionen un context significatiu per a les activitats que els hauran d'ajudar a desenvolupar la comprensió del passat,
- són un mitjà per introduir-los en móns diferents, en contextos històrics més enllà de la seva pròpia experiència,
- són un mitjà poderós per tractar els aspectes afectius del desenvolupament dels infants (diferenciats dels més racionals) i això no vol dir que pensament i sentiment siguin coses desaparellades que es puguin separar sistemàticament, però sí que és constatable que els relats faciliten el plantejament de qüestions particularment sensibles per als nens i nenes:

la mort, la separació, l'adopció, la malaltia, les estructures familiars canviants, les diferències culturals, etc.

Si ara ens centrem en valoracions encara més específiques que els relats poden aportar al coneixement històric, haurem de fer referència a què els relats poden servir per:

- 1) Analitzar una sèrie de conceptes que podríem anomenar *organitzadors centrals*, que són l'eix de totes les societats, siguin de l'època i el territori que siguin: a) els valors i creences, b) l'estructura social, c) els sistemes econòmics, i d) els de comunicacions, etc.

Per exemple, pel que fa als valors i creences es pot parlar de l'heroisme, la compassió, el sacrifici, la gelosia, la traïció, el càstig dur i el just, la força espiritual, els relats sobre la creació del món i els éssers... Pel que fa a l'estructura social d'altres temps, podem comentar l'existència i la funció dels reis, els pagesos, els comerciants, els que manen i els que obeeixen... Referent a l'estructura econòmica podem parlar de què venien en els mercats, què i com es conreen els camps, quines amenaces i perills comporten per a les societats factors com el foc, els incendis, les inundacions, les sequeres, etc.

- 2) Enfocar l'atenció cap a les semblances i les diferències entre l'actualitat i les èpoques passades i entre les diferents societats del passat. Tots aquells conceptes *organitzadors* dels quals hem parlat més amunt constitueixen un marc global de referència que facilita la comparació entre les societats i entre les diverses èpoques: quines diferències hi ha entre com vivien i el que feien els homes i les dones d'aquelles èpoques amb l'actualitat, en aquells temps també hi havia persones geloses, cruels, compassives, astutes? En aquella època hi havia gent que també tenia esperances, pors...
- 3) Revelar una abundància de detalls fascinadors d'una altra època en les imatges (que sempre són tan importants en els relats), sobretot si es fa una anàlisi sistemàtica amb l'ajuda de preguntes clau com:
 - Quan creus que va passar el que s'explica en el relat?
 - Creus que va passar realment? És un fet o una ficció? És real o és imaginari?
 - Què més saps sobre el temps en què es va escriure aquest relat, o sobre el temps en què passa?

- Què ens explica aquesta llegenda sobre com vivia la gent i com eren les coses en el passat?
 - Què és diferent respecte de com vivim ara?
 - Aquest relat et recorda alguna cosa que t’hagi passat? Quina?
 - Què més t’agradaria saber?
- 4) Ampliar el llenguatge històric. Això vol dir incloure expressions sobre el temps, fer preguntes, fer hipòtesis i avaluar, i comporta fer ús d’expressions com: “per què?”, “perquè”, “deu ser que...”, “pot ser que...”, “podia tenir...”, “suposo que...”, “si... aleshores...”, “és veritat o mentida”, etc.
- 5) Facilitar la pràctica de les habilitats de raonament als escolars, si s’utilitzen les estratègies adequades. Per exemple (WOOD, HOLDEN 2007, 52-53):
- 5.1. Demanar als nens i nenes que prediguin què podria passar després o també com creuen que es podria acabar el conte. Haurien de considerar els fets i la informació i donar raons dels seus pronòstics.
 - 5.2. Encoratjar-los a tornar a explicar el relat. Això es pot ampliar demanant-los que prediguin què podria haver passat en circumstàncies diferents, o que pensin què haurien fet ells. També podrien vaticinar què podria passar després del final del conte.
 - 5.3. Animar-los a tornar a explicar els contes des d’una perspectiva diferent. Com a punt de partida, es pot tornar a explicar des de la perspectiva individual d’alguns dels protagonistes. En l’apartat dels fets, es pot demanar que facin memòria de què els va passar ahir a la classe per mostrar que la gent recorda coses diferents i pot interpretar els mateixos esdeveniments d’una manera diferent. Per exemple, un nen va explicar que havia jugat a un joc genial amb els seus amics a l’hora del pati. Un altre va explicar que s’ho havia passat molt malament perquè no l’havien deixat afegir-se a aquest joc “genial”.
 - 5.4. Proporcionar activitats seqüencials: una línia de temps, una línia de seqüències o el mapa d’un conte que representi els principals esdeveniments en ordre. Això es pot fer amb el suport de còpies de dibuixos del llibre o objectes que s’hi relacionin.
6. Per acabar, afavorir que els escolars tinguin oportunitats de desenvolupar la seva imaginació sobre èpoques passades. Construir interpretacions imaginades del passat pot semblar heterodox si parlem de coneixement històric entre adults, però seria un procediment lògic entre els infants, especialment si es vetlla que les seves interpretacions es basin en proves, en allò que es coneix. I això es pot afavorir, per exemple, visitant elements patrimonials que tinguin relació amb el relat (en el cas de la llegenda de la Llum, pot servir visitar la Sèquia o l’església del Car-

me). En el nivell dels més petits no ens hauria de fer por que la reconstrucció del passat es basés més en la imaginació que en les proves perquè, a la llarga, fer suposicions sobre el passat a base de generar hipòtesis, els ajudarà a construir una imaginació històrica vàlida i, finalment, fomentarà l’empatia, aquella capacitat cognitiva que permet comprendre les accions de les persones, encara que siguin d’un altre temps, el que devien pensar i sentir, el perquè es van comportar d’una manera determinada a causa de tots els condicionants socials, econòmics i polítics que hi havia en la societat que els va tocar viure.

2. CONTINGUTS

Descoberta i coneixement del medi

1. La Sèquia de Manresa.
 - Ús i funcions
 - La construcció i el recorregut de la Sèquia
2. Viure en temps dels castells
 - La vida quotidiana a les ciutats medievals
3. La llegenda de la Llum
4. La Festa de la Llum
5. Identificació de canvis en la vida quotidiana i els costums en el pas del temps.

Comunicació i llenguatges

6. Ús del dibuix i el color com a mitjà de representació.
7. Escolta i comprensió de narracions tradicionals.
8. Interpretació d’imatges.

3. OBJECTIUS

- Escoltar amb atenció narracions explicades pels adults i demostrar comprensió.
- Interpretar informacions i treure’n conclusions a partir de l’observació i comparació d’imatges.
- Conèixer històries i símbols relacionats amb el patrimoni cultural de Manresa, i més concretament amb la festa de la Llum.
- Valorar i estimar les manifestacions culturals de l’entorn proper.

4. ACTIVITATS D'APRENENTATGE

Orientacions generals

El treball s'inicia amb la lectura o explicació de la llegenda de la Misteriosa Llum als alumnes, uns quants dies abans de la celebració de la Festa.

- Vocabulari i conceptes que cal treballar per a una bona comprensió del text: llegenda, canal, bisbe, sèquia.

Llegenda: *narració fantàstica sobre un fet, un personatge, etc.*

Canal: *espècie de riu artificial que agafa l'aigua d'un riu o d'un llac i la porta als camps que s'han de regar.*

Bisbe: *capellà que té un càrrec important dins de l'Església i que és la màxima autoritat d'un territori determinat.*

Sèquia: *canal d'aigua que serveix per regar.*

(Definicions extretes del Primer Diccionari. Vic: Eumo)

- Material que aniria bé tenir a les classes, per tal de situar els alumnes en el territori on es desenvolupa la llegenda i on van passar els fets reals.

De ben segur que una gran majoria de nens i nenes de les nostres escoles s'han passejat més d'una vegada per la Sèquia; malgrat això, fotografies d'alguns trams i paisatges del recorregut que fa des de Balsareny fins a Manresa, ajudaran els alumnes a reconèixer aquesta construcció tan peculiar i tan nostra.

Un mapa molt simple amb els noms dels pobles (Balsareny, Sallent, Sant Fruitós de Bages, Santpedor i Manresa) i el riu Llobregat, ajudarà a situar els nens en el recorregut que fa la Sèquia fins que arriba a Manresa.

Unes fotografies, si és possible actuals i antigues, de l'església del Carme, permetran constatar els pas del temps i els canvis en el paisatge i els edificis.

- Consideracions prèvies a la realització de les activitats individuals que plantegem amb aquest material:

Un bon treball oral i col·lectiu sobre el gravat facilitarà la realització individual de les activitats que es plantegen en aquesta pàgina.

Totes les activitats s'iniciaran amb una lectura del gravat i del títol que encapçala la il·lustració. Depenent de si els nostres alum-

nes ja són lectors o no, es començarà per la lectura del títol o bé pel què es veu a la il·lustració.

Les activitats individuals que es plantegen són de tres tipus: d'observació, de dibuix i de relació.

1. Fan la Sèquia

Les preguntes que farem seran del tipus: què hi veus? Què fa la gent? Tothom fa el mateix? Amb quines eines treballen? És interessant, també incloure altres preguntes com: et sembla que era un treball dur? Per què? Feien servir màquines? Quines? Quins elements veiem ara, quan construeixen edificis o carreteres, que aquí no hi figuren? etc.

- Pinta les persones que fan servir
Activitat d'observació en què han de pintar les persones del gravat que utilitzen algun dels objectes que hi ha dibuixats en els requadres.

- Dibuixa i pinta les fulles de cada arbre
Activitat de dibuix en la qual han de convertir cada un d'aquests arbres en una alzina o bé en un pi, dibuixant les fulles que corresponen a cada un.

- No es van fer servir per construir la Sèquia
Activitat de relació en què han d'acolorir la rodoneta que hi ha al costat de cada objecte o maquinària que no correspon al temps que es va construir la sèquia.

2. Una llum resplendent

Les preguntes que farem seran del tipus: què hi veus en aquest dibuix? Quin deu ser l'edifici tan gran que hi ha dibuixat? Què et sembla que fa la gent? Què deuen mirar?

És interessant, també, incloure altres preguntes com: com va vestida la gent? Hi ha cotxes? La casa que hi ha a l'altre cantó de l'església és nova o antiga? Què et sembla, aquest dibuix és del temps de què ens parla la llegenda de la misteriosa llum, o és d'ara? Per què?

- Pinta l'església del Carme, els animals, els nens i les nenes i les cases
Activitat d'observació en què han de pintar les persones o elements que indica el dibuix. Els noms dels elements dibuixats complementen el treball, fent que els nens llegeixin.

- Completa
Activitat de traç i dibuix on han de resseguir els puntets que formen el raig de la llum i les escales de la pujada del Carme.

- Quines coses són d'abans
Activitat de relació on han d'acolorir la rodoneta que hi ha al costat de cada objecte que correspon a l'època de la construcció de la sèquia.

3. És la Festa de la Llum

Les preguntes que farem seran del tipus: què hi veus en aquest dibuix? Hi ha algun personatge que reconeguis? Què et sembla que fan? Reconeixes el lloc on són?

- Pinta 1 àliga, 2 cavallets, 3 gegants, 4 nans.
Activitat d'observació, traç i quantitat, on han d'acolorir el nombre de personatges de la imatgeria manresana que s'indiquen.
- Busca i encercla
Activitat d'observació on han de trobar els elements que hi ha dibuixats a dins la il·lustració.

4. Observem

- En quina escena hi ha aquests dibuixos?
Aquesta activitat obliga a mirar de nou, i molt detingudament, els gravats del material buscant els elements que hi ha dibuixats. Cal escriure dins el requadre que acompanya cada element el número de l'escena on està dibuixat.

5. BIBLIOGRAFIA

- CORNET, J. (1950). *Història (en síntesis) de la Misteriosa Luz de Manresa*. Manresa: Junta de la Acequia.
- EGAN, Kieran (1994). *Fantasia e imaginación: su poder en la enseñanza*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia / Morata Ed.
- GASOL, J. M. (1975). *La història de Manresa explicada als infants*. Manresa: Símbol (2a edició).
- SARRET i ARBÓS, J. (1906). *La Cèquia de Manresa*.
- TORRAS, Marc (2002). "Els primers segles de la Sèquia". A *Al voltant de la construcció de la Sèquia de Manresa*. Manresa: Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya (demarcació Catalunya central) / Col·legi d'Enginyers Tècnics Industrials de Manresa.
- WOOD, Liz; HOLDEN, Cathie (2007). *Ensenyar història als més petits*. Manresa: Zenobita edicions.

6. SOLUCIONARI

Fitxa 1

- ❑ Pintar les dues persones que tenen una pala, la que empeny el carretó, les dues que estan relacionades amb els cubells de fusta i les dues que, dins del forat de la sèquia, estan treballant amb el pic.
- ❑ Dibuixar les agulles de pi en un arbre i les fulles d'alzina en l'altre.
- ❑ No es van fer servir: formigonera, trepant i pinzell.

Fitxa 2

- ❑ Pintar els 4 elements.
- ❑ Completar amb retolador o llapis el traç del raig de llum i el dels esglaons.
- ❑ Són d'abans: la ploma i pergami, l'elm i el relloger de sorra.

Fitxa 3

- ❑ Pintar l'àliga, dos cavallets, tres gegants i quatre nans.
- ❑ Encerclar la corona, el ceptre i l'escut del pit del rei, l'elm d'un dels genets dels cavallets, el faristol dels músics i el mocador de la reina.

Fitxa 4

- ❑ Dir en quina escena hi ha aquests dibuixos.
D'esquerra a dreta: rosassa (2), cistell de fruita (2), escut (1), gos (1), barret cònic turc (3) arquet (3), maça (3), senyora mirant pel finestral (2), escala (1).